

Remissvar avseende *Kreativa Sverige! Nationell strategi för främjande av hållbar utveckling för företag i kulturella och kreativa branscher* SOU 2022:44*Bakgrund*

Nämnden för hemslöjdsfrågor (NFH) är en statlig myndighet under Kulturdepartementet med Tillväxtverket (Näringsdepartementet) som värmyndighet och besvarar remissen främst ur ett slöjd-, hantverks- och mikroföretags perspektiv.

Nämnden för hemslöjdsfrågor har valt att besvara remissen genom att kommentera de avsnitt i strategin som är särskilt betydelsefulla för slöjd-, hantverks- och mikroföretag.

Nämnden för hemslöjdsfrågor har till största delen kontakt med duo och soloföretag, de minsta företagen som ofta är en enskild firma, inte sällan kombinatörer. Myndighetens perspektiv är att denna typ av företag mycket sällan passar in i befintliga stödsystem av olika slag, något som bekräftats såväl under pandemin som i för handen liggande utredning.

Sammanfattning

Nämnden för hemslöjdsfrågor instämmer i behovet av en långsiktig nationell strategi som flätar samman kulturpolitik, näringspolitik, regional utvecklingspolitik, landsbygdspolitik, arbetsmarknadspolitik, utbildningspolitik, utrikes- och handelspolitik och politiken för besöksnäring.

Nämnden för hemslöjdsfrågor ställer sig bakom förslaget med en strategi för ökad samverkan och bättre utväxling av offentligt företagsfrämjande kopplat till kulturella och kreativa branscher. En strategi med vidhängande handlingsplan skulle kunna innebära en synkronisering av insatser.

Kulturella och kreativa branscher är viktiga för Sverige nationellt, regionalt och lokalt samt bidrar till måluppfyllelse inom flera samhällssektorer. I myndigheters regleringsbrev ges redan uppdrag som har påverkan utanför myndigheters egna verksamhetsområden.

Nämnden för hemslöjdsfrågor ser myndighetssamverkan ”tydligt tvärpolitiskt ansvar för kunskap, synergier och samverkan” i sig som det viktigaste insatsen för att nå strategins mål. Därtill kommer det absoluta behovet av att se företagens behov av anpassade insatser och främjande.

Den i utredningen framtagna *modellen för att planera och sortera insatser i relation till olika utvecklingsbehov* ser **Nämnden för hemslöjdsfrågor** som ett mycket användbart redskap för synliggörande av olika företags behov. Mikroföretagen som i dagsläget inte passar in i det offentliga företagsfrämjande kommer att gynnas av synliggörandet. Dessutom krävs kontinuerligt framtagande av statistik för hela fältet inom kulturella och kreativa branscher då statistik tillsammans med ökad forskning kan bidra med underlag för analys och därmed

mer träffsäkra främjarinsatser och stöd. I dagsläget saknas statistik för till exempel slöjd- och konsthantverksföretag.

Synen på företagare inom kulturella och kreativa branscher behöver delvis justeras till att just betrakta dem som företagare och inte enbart professionella utövare av till exempel konst och kultur. En sådan justering kan underlätta det politikområdesövergripande företagsfrämjandet.

Nämnden för hemslöjdsfrågor instämmer därmed i att kulturföretagande är en viktig angelägenhet för kulturpolitiken och att det "inte finns någon given motsättning mellan kommersiell bärkraft och konstnärlig kvalitet och frihet".

Kommentarer till förslaget med sex strategiska prioriteringar

1. Tydligt tvärpolitiskt ansvar för kunskap, synergier och samverkan

Övergripande mål för strategin

Nämnden för hemslöjdsfrågor ser det som ett självklart och rimligt mål att staten samverkar inom sig och synkroniserar insatser. Detta kräver handlingsplaner, uppföljning och tydliga interna spelregler. Att ett tvärpolitiskt ansvar tas är en förutsättning för att nå flertalet av målen i strategin.

Modeller för planering av insatser

Modell för att sortera och planera insatser i relation till olika utvecklingsbehov

En modell för att sortera ut vilka insatser och vilket stöd olika typer och olika storlek på företag behöver har formats och fastslår att det inte bara finns ett sätt att stödja som gynnar alla företag. Främjarna måste gemensamt anpassa insatserna till mottagaren och dess sammanhang. Genom denna uppdelning kan man nå hela bredden av företag och utforma insatser efter olika behov. **Nämnden för hemslöjdsfrågor** ser det som helt nödvändigt att offentliga främjare arbetar på ett agilt sätt. Utbildningen måste anpassas så att den kan bedrivas parallellt med ett aktivt yrkesliv. Ytterst få i de kulturella och kreativa branscherna har möjligheterna att låta sin verksamhet vila under någon längre tid för att ägna sig åt fortbildning. Tvärt om måste en sådan vara följsam och flexibel för att vara möjlig att tillgodogöra sig. I utredningen saknar myndigheten en beskrivning av de olika logiker som skiljer sig mellan de kulturella och kreativa näringarna generellt och fältets skapande kärna slöjdare, konsthantverkare med flera.

Utöver rena främjare har ideella kulturdrivande föreningar betydelse för solo och mikroföretag då de ofta med stöd av offentliga anslag köper in tjänster av företagen.

Matris för att identifiera möjlighet till synergier mellan politikområden, för att nå flera politiska mål samtidigt är ett enkelt verktyg som sorterar och hanterar mål för olika politikområden. Verktyget synliggör var samverkan har möjlighet att ge goda resultat.

Nämnden för hemslöjdsfrågor tror att matrisen kan underlätta myndighetssamverkan.

Förslaget till *Arbetsprocess för planering, genomförande och uppföljning av insatser* tydliggör hur olika fler perspektiv kan hanteras parallellt för bättre måluppfyllelse. **Nämnden för hemslöjdsfrågor** ser detta som en användbar process men kan se initiala svårigheter i det praktiska genomförandet på grund av olika politikområdets skilda traditioner.

Nämnden för hemslöjdsfrågor anser att förslaget att bilda en interdepartemental grupp som koordinerar arbetet bör underlätta, liksom ett samarbetsråd bestående av cheferna för Tillväxtverket, Kulturrådet, Tillväxtanalys och Kulturanalys. Tillväxtverket och Kulturrådet bör som föreslås leda arbetet och rotera ledarskapet. Erfarenheter kan hämtas ifrån Kulturrådets samverkansråd där 10 myndigheter/ organisationer med myndighetsuppdrag samverkar kring finansiering av regional kultur. Utmaningarna i att utifrån olika kunskapsområden och traditioner samverka bör tas på allvar, styras upp och kravställas. Samverkan är initialt tids- och resurskrävande, kräver olika typer av "förhandlingar" och anpassningar, men ger bra utväxling när det fungerar.

Nämnden för hemslöjdsfrågor ställer sig bakom konstaterandet och förslagen till insatser avseende behovet av tydliga definitioner och språkänvisningar för att underlätta politikområdesövergripande samverkan.

Avsaknaden av kontinuerligt producerad statistik för området kulturella och kreativa branscher samt det svaga forskningsläget innebär att underlag för analys och beslut i hög grad saknas. Utan statistik och analys kan effekten av främjande insatser inte avläsas.

Mot bakgrund av att slöjd och konsthantverk är exempel på branscher som inte fanns med i Kreatemetern eller motsvarande publikationer ställer sig Nämnden för hemslöjdsfrågor bakom målsättningen att utpekade myndigheter ska arbeta med att förbättra och producera statlig statistik för kulturella och kreativa företag. Insatser för kontinuerlig statistikinhämtning är en grund för att lyckas nå målen i strategin.

2. Förnyelse av rådgivning, kapitalförsörjning och innovationsstöd

"Anpassa formerna för och öka tillgången till rådgivning om företagande och tillväxt är grunden"

Främjandet behöver också i högre grad än vad som sker i dag, kanaliseras genom branschernas egna organisationer. Insatser i större skala mot solo- och duoföretagen kan tänkas fungera mest effektivt om de kanaliseras via organisationer eller samlingsplatser där före tagarna har en naturlig och frekvent kontaktyta, eftersom företagen i dessa grupper ofta saknar tid och resurser för att samtidigt både driva och utveckla sin verksamhet.

Ett annat hinder är att många av soloföretagen är enskilda firmor. Dagens regler i den statliga stödgifningen innebär att en enskild firma inte kan ta emot statliga bidrag, vilket gäller även för andra näringsgrupper än företag i kulturella och kreativa branscher. Detta blev tydligt under pandemin då dessa företag inte nåddes av krisstöden.

Möjligheter för att undanröja hindret kan vara att rådgivare uppmantrar och förmår personer med enskild firma att omvandla firman till aktiebolag.

Ovanstående skrivningar i utredningen överensstämmer helt och hållet med **Nämnden för hemslöjdsfrågors** erfarenheter. **Alternativt behöver reglerna ändras för statlig stödgivning, så att en enskild firma, oavsett bransch, kan ta emot stöd.**

Målsättningar

a) Nämnden för hemslöjdsfrågor ställer sig bakom målsättningar avseende *Målgruppsanpassad rådgivning* som myndigheten ser som helt nödvändig, det finns inte en rådgivning som passar alla.

b) Mer differentierad finansiering samt kulturstöd som även är företagsfrämjande är ett bra förslag eftersom företagen ofta är en förutsättning för kulturaktiviteten som skall stöttas. Ökad kunskap hos solo-, duo-, mikro- och småföretag för att dessa ska *hitta rätt typ av finansiering* ser **Nämnden för hemslöjdsfrågor** som viktigt. Företag inom kulturella och kreativa branscher är en del av kulturens infrastruktur. För de minsta företagen skulle förmodligen tillfällig finansiering genom projektbidrag vara den bästa och enklaste formen av finansiering. Nämnden för hemslöjdsfrågor drar slutsatsen med utgångspunkt i myndighetens egen bidragsgivning.

c) Innovationsprogram inkluderar små företag ökar möjligheten för små företag att växa, bidrager till ett överbryggande lärande mellan kulturfären och näring samt ökar innovationstakten.

Återstartsutredningen har föreslagit att Vinnova ges i uppdrag att ta fram förslag på hur en utveckling av begreppet innovation kan ske inom verksamheten. Frågor rörande *om innovationen måste vara skalbar och vad som är syftet med innovation*, bör ses över. I dagsläget kan kulturella och kreativa företag uppleva att innovation är hårt kopplat till tekniklösningar och kultursektorn har en helt annan syn på vad innovations begreppet kan inrymma.

Nämnden för hemslöjdsfrågor instämmer i att ett behov finns avseende en vidgning eller omdefinition av innovationsbegreppet.

3. Långsiktigt och snabbt på upphovsrättens marknad

Målsättningar

a) Företagen får behovsanpassat främjande i form av rådgivning, utbildning och utvecklingsmedel som ökar förmågan att hantera upphovsrätten. Främjandet kanaliseras direkt till företag från myndigheter och regionala koordinatörer/centra, och från myndigheter via branschnära företagsfrämjande organisationer till företag

Nämnden för hemslöjdsfrågor vill betona att även för de minsta företagen och civilsamhällets organisationer är kunskap i och om upphovsrättsliga frågor av stor vikt och samtidigt komplicerade och därför bör främjandet ske behovsanpassat och nära.

4. Export, internationalisering och värdeskapande utomlands

Målsättningar

a) *Det finns en förhöjd kunskapsnivå hos statliga aktörer med främjandeuppdrag, aktörer inom det regionala exportfrämjandet och investerare om företagande och affärslogik hos de kulturella och kreativa branscherna.*

Nämnden för hemslöjdsfrågor ser målet som viktigt av flera skäl, branschen är exportinriktad, export innebär internationella kontakter vilket positivt påverkar kulturproduktionen och det är en väg för företag att växa. De minsta företagen är ofta väldigt nischade och kan därmed ha stort behov av internationalisering och export samtidigt som stödet till dem måste vara väldigt lätt tillgängligt.

b) *Det finns ett tydligt, lättillgängligt och anpassat utbud för företagen i form av rådgivning, lån, utvecklingsmedel och matchmaking för export och internationalisering efter behov som följer av företagets affärsmodell. Främjandet kanaliseras direkt till företag från myndigheter och regionala exportcentra, samt även från myndigheter via branschnära företagsfrämjande organisationer till företag.*

Nämnden för hemslöjdsfrågor vill betona att *lättillgängligt och anpassat* inte kan överskattas när det gäller stöd till de små företagen.

5. Hållbar arbetsmarknad och kompetensförsörjning för alla

Målsättningar

Nämnden för hemslöjdsfrågor ställer sig bakom utredningens målsättning rörande

”statens generella sociala och ekonomiska trygghetssystem för företag har anpassats till att fungera effektivt för alla slags företagsformer, samt till affärsmodeller och villkor för företag i kulturella och kreativa branscher”.

6. Platsens betydelse för kulturella och kreativa verksamheter (och tvärtom)

Målsättningar

b) *Kulturella och kreativa branscher integreras i den bredare regionala och lokala samhällsplaneringen, i syfte att främja hållbar utveckling i företagen och att bidra till attraktiva platser för besökare, boende, företag och investeringar.*

Ur **Nämnden för hemslöjdsfrågors** perspektiv är frågor om platsens betydelse av mycket stor vikt för myndighetens målgrupper soloföretagande i slöjd- och hantverksbranschen. Ett problem i sammanhanget är att kulturföretagarna ofta skapar värde åt andra men inte själva klarar att växla ut ekonomiskt.

c) *Fysiska platser som kreativa hubbar och liknande samlokalisering för kulturella och kreativa företag tillskapas och omskapas; platser där det finns lokaler med låga hyror för företagen och som kan omformas flexibelt efter företagets olika behov.*

- d) *Statliga aktörer stärker det lokala och regionala perspektivet i fråga om talangutveckling, bland annat via skolor och institutioner, för ett fortsatt flöde av kulturella och kreativa yrkeskompetenser som långsiktigt kan stärka företagandet i kulturella och kreativa branscher ur nationellt perspektiv och bidra till platsens utveckling.*

Punkt c) och d) beskriver precis den typ av miljöer, lokaler och sammanhang som genom samverkan med kreativa företag kan bidra till utveckling av såväl företag, kreatörer som platser.

I utredningen föreslås att det ska göras billigare/förmånligare för kulturföretag att hyra sådana lokaler, dock utan att man specificerar vem som ska finansiera den "rabatten". I en strategi för en sådan utveckling anser vi att det är viktigt att använda verktyg för att analysera nyttan av kulturverksamhet på en specifik plats, och på det viset peka ut vilken lokal, regional eller nationell instans som ska stå för det beskrivna konkreta finansiella stödet.

Att kulturverksamhet kan driva förändring står bortom allt tvivel, men med tanke på den "armslängds avstånd" som är praxis och önskvärd är det viktigt att skilja mellan åtgärder som görs för att gynna kulturföretagare och kreativa näringar samt åtgärder som görs för att använda kulturell verksamhet för att driva utveckling på andra samhällsområden. Kultur kan vara ett kraftfullt förändringsverktyg men kulturbudgetar ska enligt vår mening främst användas för kulturverksamhet som utvecklas av kulturskaparna; fritt och oberoende av andra politiska mål.

Nämnden för hemslöjdsfrågor kan nämna ett intressant exempel, Fengersfors/ Dals Långed i Dalsland, med konstnärliga utbildningar, god tillgång på verkstäder och kollektiva lösningar avseende försäljning/ utställning samt flertalet besöksmål. Kulturmiljöer är attraktiva livsmiljöer som många människor vill ta del av och leva i. Civilsamhälle/ föreningsliv driver verksamhet och engagerar kulturföretagare i dessa miljöer med stöd av Västra Götalandsregionen.

Remissen har beretts av Nämnden för hemslöjdsfrågors ordförande Bertil Björk och kanslichef Friedrike Roedenbeck samt beslutats vid nämndens möte 14 december 2022